

Budeme mít české střední podnikatele zemědělské a průmyslové?

V Národohosp. společnosti přednesl Dr. Alfred M. Mayer, vicesekretář obch. a živn. komory pražské m. sl., statkář a průmyslník.

R. 1912 napsal jsem do Národohosp. Obzoru delší stať nazvanou »Několik poznámek k našemu nejnovějšímu hospodářskému vývoji,«*) v jejímž úvodě nalézají se po vylíčení tehdejších nadějných pokroků a výbojů českého peněžnictví tyto věty: Projíždíme-li dále českým krajem a vidíme-li, jak krásně vzrůstá průmysl v českých městech a s ním česká města sama, shledáváme, že není to již jen průmysl cukrovarnický a pivovarský, nýbrž že máme již i velmi značný průmysl grafický, textilní, strojní, průmysl strojů hospodářských, průmysl truhlářský, keramický, chemický, koželužský, průmysl cukrovinek, zboží uzenářského, náhražek kávy, škrobu a j., shledáme, že rostou nám četné závody i v různých odvětvích speciálních, zejména v Praze, o nichž se nám do nedávna ani nezdálo, že činíme pokusy, třeba ne vždy šťastné, o založení vlastní industrie uhelné, železné a papírové, v nichž jsme nejvíce pozadu; pozorujeme-li, že přechází v posledních čtyřech letech téměř každý měsíc nový velkostatek z rukou německých do českých, a že opačného pohybu téměř ani není — tu nemůžeme při skepsi sebe hlubší neuznati — že nejsme ve svém celku aspoň již národem pouhých služebníků a úředníků, národem, jenž nemá zámožnost svou již jen ve svých hlavách a rukou, nýbrž nyní již i ve svých kapsách. Na konci téže stati zmínil jsem se pak také ještě o tom, že naši noví čeští majitelé větších statků jsou po většině kapitálově ne sice příliš silní, ale odborně velmi vyspělí zemědělští podnikatelé, bývalí větší rolníci, nájemci, hospod. úředníci — a k tomu byl bych měl ještě dodat, že vzrostl nám v posledním desetiletí před válkou velmi znatelně i český živel mezi nájemci velkostatků.

Věťami právě uvedenými chtěl jsem říci asi tolik: snahy naše vyjádřené heslem »svůj k svému« přinesly velmi krásné ovoce, průmyslové osamostatnění naše pokračuje, nejsme již jen pouhými služebníky a úředníky, nýbrž máme vedle menšího počtu závodů velkých vzrůstající počet středních podnikatelů průmyslových i zemědělských, kteří pracují usilovně a soustavně o naší hospodářské emancipaci, o povalehnutí německé nadvlády v národním hospodářství českých zemí.

*) Olištěno v knize autorově »Hospodářsko-politická mementa« (1913, Šimáček).

V důsledku těchto — a ještě ovšem i jiných — zjištěných fakt vyznělo tehdejší moje rozjímání o naší národohospodářské budoucnosti — pokud vím v souhlase s celou naší národohospodářskou veřejností — velmi nadějně.

Kdo z nás tušil tehdy, jak brzy dostane se našemu českému národnímu hospodářství nejbezpečnější opory, národního státu, kdo z nás nadál se, že nastanou však současně tak hluboké přeměny v sociálním i hospodářském myšlení všeho evropského lidstva, že bude jimi slibný vývoj středního českého podnikání průmyslového i zemědělského vážně ohrožen?

Ano, české střední podnikání zemědělské i průmyslové, v němž spatřovali jsme před válkou a spatřujeme ještě dosud nejbezpečnější základnu našeho hospodářského vývoje, naší hospodářské budoucnosti, třebaže za války i po převratu ještě početně se rozmohlo a hmotně namnoze zmohutnělo, jest ve vážném nebezpečí, v opravdové krizi.

Krizi tuto nespatřuji snad prostě v tom, že ten neb onen střední podnikatel, to neb ono odvětví našeho podnikání stane se obětí nynější finanční politiky našeho státu, že ten neb onen podnikatel, znechucen vysilujícím bojem se svým dělnictvem, podnik prodá Němci nebo zlikviduje, rozmnoží řady soukromníků nebo odstěhuje se dokonce do ciziny. To bývalo konečně ve všech dobách průmyslových nebo peněžních krisí, a tím bychom také neutrpěli ztrát tak příliš citelných.

Podstatu krise českého středního podnikání vidím v něčem jiném, vidím ji spíše v momentech psychologických, v rozvratném vlivu dnešních poměrů veřejné správy, vázaného hospodářství, sociálních poměrů, sociální politiky, finanční politiky na duši podnikatelovu, na duši členů jeho rodiny, na celé jeho výrobní prostředí.

Prof. Fiedler napsal nedávno v závěrečné stati své nadmíru poučné a jasné knihy »Socialismus před válkou a po válce«: Železná nutnost počítati na půdě tvrdé praxe s danými skutečnostmi obrousila z předválečného socialismu mnoho hrotů; těch, které na poválečném socialismu zbývají, jest ještě tolik, že nelze se diviti, pohlížejí-li výrobní vrstvy měšťanské nedůvěřivě na příští vývoj.

Výrokem tímto vystihl prof. Fiedler skutečně velmi přiléhavě náladu, panující dnes v našich středních kruzích výrobních, resp. podnikatelských. (Kruhy velkých podnikatelů pozemkových i průmyslových jsou u nás z převážné části německé, jak řekl to onedhy zcela správně Take Jonescu v rumunském senátě; jich tedy přednáška moje se netýká.)

Náš střední český podnikatel, tedy ty kruhy, které český socialism všech odstínů zcela neprávem čítá k velké buržoasii, do války uhelné to kameny českého hospodářského pokroku, chovají dnes opravdu vážné obavy o svou existenci

vlastní, a strachují se dokonce již o další budoucnost svých dětí a své rodiny.

Jsem poslední, jenž by nebyl přesvědčen, že spravedlivé rozřešení sociální otázky pronikavou sociální reformou, socialisací podniků k tomu zralých, přeměnou dosavadního kapitalismu nevázaného v t. zv. kapitalism státní moci podrobený, jak nazývá to prof. Fiedler ve spise již citovaném, jest příkazem doby, nevyhnutelnou nutností. Vždyť jest členům této vážené společnosti s dostatek známo, že věnoval jsem převážnou část své veřejné a publicistické činnosti předválečné dvěma velkým složkám dnešní sociální otázky, otázce reformy pozemkové a reformy bytové. Okolnost, že stal jsem se po válce náhodou sám podnikatelem zemědělským a průmyslovým, moje smýšlení v těchto věcech nezměnila, a rovněž — tak doufám — nezmenšila mou soudnost ve věcech hospodářských a sociálních.

A přece musím jako dlouholetý sociální politik a upřímný přítel sociálního a hmotného vzestupu našich širokých tříd lidových říci:

Od převratu provozovala se u nás skoro výhradně politika sociální, politika hospodářská špatná nebo žádná. Téměř veškerá hospodářská a finanční politika našeho státu od počátku jeho samostatnosti, namířená domněle proti válečným zbohatlíkům a kefasům, obou těchto nemravných skupin lidí skoro se nedotkla, upletla však tak pevnou oprátku kolem krku všech našich středních výrobních tříd, že dochází jim již pomalu dech.

Zákonodárství, administrativa, vázané hospodářství, hospodářská i finanční politika naše postaraly se a starají se dosud se soustavností někdy až obdivuhodnou o to, aby se mu podnikání důkladně ztížilo, znechutilo, aby zatoužil opět po tom, čím býval dříve on, jeho otec, děd, čím jsou dosud jeho bratři, jeho příbuzní, známí, čím do nedávna byla většina české inteligence — po službě, po odvislém sice, avšak pevně placeném, bezpečném a bezstarostném místě úřednickém. —

Nežli přikročím na podkladě fakt, jež jsem právě uvedl, k dalšímu rozboru a konečnému zodpovězení otázky, kterou nadepsal jsem svou dnešní přednášku, chci se poněkud podrobněji — pokud dovolí mně to úzký rámec přednášky — dotknouti oněch opatření, věcí a poměrů, jež práci a snažení dnešního středního podnikatele českého podvazují, znemožňují, podnikavost a energii jeho ničí a existenci jeho ohrožují. Příklady, pokud je mohu uvést, vzal jsem ze své vlastní praxe; budou proto snad všednější, avšak aspoň pravdivé a zaručené.

Mezi poměry, jež činí postavení českého podnikatele v dnešní době značně nejistým, hospodaření a kalkulaci jeho komplikovanou a svízelnou, sluší jmenovati na prvním místě hypertrofii našeho zákonodárství.

Nový stát, nové poměry hospodářské a sociální, úprava poválečných poměrů vůbec a vázané hospodářství zvláště vyžadovaly a vyžadují jistě legislativní činnost oproti dobám předválečným zvýšenou; o tom nepochybuje nikdo. Ale to, co jsme si v tomto ohledu dopřáli, přesahuje, pohlížíme-li na to brýlemi praxe, přece jen všechny meze přípustnosti. Vždyť jest dobře známo, že se Němci a snad i jiní národové naší rychlofabrikaci zákonů jen smějí, a to ani ne potají. Podnikatel předválečný byl zvyklý žítí za jisté ustálenosti zákonodárské, znal dobře těch několik zákonů a nařízení, jež se ho týkala, a přišlo-li za onoho času něco nového, poučily ho o tom s důstatek jeho odborný list, odborná organizace nebo jeho advokát. Dnes však následují nové zákony a nařízení tak rychle za sebou, že odborný list a odborné korporace na sledování jejich sotva stačí, a stejné stesky jest slyšeti i z kruhů advokátních a soudních. Také okr. politické správy netají se tím, že mohou při nejlepší vůli a práci proti poměrům předválečným zmnohonásobněné prováděti vůbec jen část zákonů a nařízení, které by prováděti měly.

Podnikatel sám pak aby věnoval aspoň jeden den v týdnu studiu sbírky zákonů a úředních nařízení. V tomto ohledu jsme nejšťastnější my zemědělci, pro nás se toho úředního papíru potiskne nejvíce. Věřte mně, jsem přece právník, a jako dlouholetý referent pražské obchodní komory měl jsem jistě hodně co dělati s hospodářským a sociálním zákonodárstvím ve všech jeho stadiích — ale i já stojím při studiu naší sbírky zákonů nebo různých úředních nařízení nezřídka před namáhavou hádankou nebo neřešitelnou záhadou. A při tom mám pro nejedno odvětví našeho zákonodárství ještě odborný zájem ze své činnosti dřívější.

Ale jaký vliv má tato hypertrofie zákonodárství na prostého podnikatele, jenž není ani právníkem ani pro ni nemá zvláštního zájmu, na takového statkáře, pachtýře, lihovarníka, mlynáře, škrobárníka, sládku, výrobce hospod. strojů, uzenáře, tiskaře, hostinského nebo obchodníka, narážejícího při každém úkonu výrobním nebo obchodním na balvan papíru — ten si jistě často myslívá: nejlíp toho všeho nechat a vystěhovat se nebo utéci někam na měsíc!

My zemědělci a s námi celá řada živností, jež vyrábí zboží veřejně obhospodařované, nebo s ním obchoduje, neseme přirozeně nejtíže onu část zákonodárství, jež týká se t. zv. vázaného hospodářství. Tu jest zákonů a nařízení nejvíce, jsou nejkomplikovanější, mění se nejrychleji a zasahují nejhlouběji do výrobního hospodářství každého jednotlivce.

Nemám naprosto v úmyslu lámat zde kopí pro vázané hospodářství nebo proti němu, zabývati se jeho výhodami nebo nevýhodami pro celkové hospodářství národní, ponechávám to rád jiným, povolanějším, nejsem také tak neobjektivním, abych neviděl, že na př. rychlý přechod k volnému hospodářství s chlebovinami jest vyloučen — avšak musím zde přece otevřeně pro-

hlásit, že máloco z poměrů poválečných natýralo se výše jmenovaných kategorií podnikatelů tolik, jako právě vázané hospodářství. Zákonů a nařízení legion, jasných i méně jasných, rozumných i méně rozumných, samé komise, samé prohlídky, samý výkaz, samé hlášení, haldy papíru, samá sekatura, a zachovat nemůžete se nikdy. Jsem dalek hájiti nepoctivců, sám odvedl jsem oba roky, co hospodařím, více, než byl můj kontingent obilní, a raději jsem nechal strádat svoji domácnost a svůj dobytek, ale rád bych věděl, co by říkali oni, kteří bojují nejhouževnatěji pro vázané hospodářství, kdyby se jim všechny možné úřady tak do každého kroku pletly, jako zemědělcům, mlynářům, lihovarníkům, sládkům atd. Ti by z té své domácnosti jistě brzy utekli.

Abych však ukázal, že náš trýznitel, vázané hospodářství, veřejné zásobování mnohdy přímo poškozují a vede též k různým nehoráznostem hospodářským a právnickým, uvedu zde několik namátkou vybraných příkladů ze své vlastní praxe. Případy tyto nejsou, což zdůrazňuji, žádnou zvláštností, každý větší závod zemědělský nebo zemědělsko-průmyslový mohl by případů takových přičinit kolik, a to tím více, čím jest provozováno intenzivněji.

Předně malý obrázek k neustálým steskům na nedodávání obilí včas. V prosinci 1919 a v lednu 1920 byly stížnosti, že hospodáři nedodávají obilí, zvláště hojně. A jak vypadalo to v tuto dobu v mém domovském okrese, resp. v okresích sousedních? Hospodářské družstvo mělo v okrese — jest to okres horský — právě v tu dobu asi 20 vagonů chlebovin ležet, na něž nemohlo obdržet dispoice od obilního ústavu; družstvo jistého sousedního okresu stejně, komisionář státního obilního ústavu dokonce 40 vagonů. Na všech okolních velkostatkách — které nota bene uhlí ku mláčení neobdržely — čekala také spousta obilí na dispoice komisionáře, ano v jedné sousední vesnici museli rolníci z nedostatku místa žito nasypat v hostinci na podlahu. Já sám měl asi 5 vagonů k dodání připraveného obilí, a teprve po dlouhém opětovném prošení obdržel jsem od komisionáře pytle na dva vagony. — — — A přes to zaslalo mně právě v tu dobu jedno z mých obou hejtmanství výnos, jehož originál ono samo obdrželo shora, v němž sděluje se, že velkostatky prý v poslední době téměř žádného obilí nedodávají, že musí obilí jistojistě do konce ledna býti vymláčeno — čím, se nesděluje — a kdyby prý dodávky nebyly urychleny, muselo by to být považováno za pasivní resistenci. — Druhé mé hejtmanství, oceňující správně pravý význam tohoto výnosu, nevydalo ho vůbec ani ven. Co měl si pak statkář nebo pachtýř, jenž upsal si prsty a uběhal si nohy o uhlí a benzin, nakonec vymlátit draze nakoupeným dřívím a pak mohl si zase upsat prsty, aby dostal konečně pytle, při čtení výnosu toho vlastně myslet? Není výnos takový skutečně hrozným zesměšňováním a poškozováním státní autority?

A ani letos nejsou zde vyličené poměry mnohem lepší, až na to, že mělo družstvo naše letos mnohdy až 60 vagonů nedisponovaného obilí na skladě.

Vidí-li inteligentní zemědělec tohle všechno, a čte-li přes to neustálé hrozby proti rolnictvu, že nedodává, dostává přirozeně strašnou chuť a lásku ke svému povolání.

A ještě jednu povedenou obilní historku musím sdělit.

Počátkem měsíce října 1919 nabídl jsem komisionáři okresu X. asi 150 q petkuského žita jako obyčejné osivo. Komisionář prohlásil, že jest osivem zásoben, že ho tedy nepotřebuje. Nabídl jsem ho tudíž příležitostně komisionáři okresu Y, chtěje zachrániti uznávací příplatek. Komisionář X si však později věc rozmyslil a odebral přece 120 q žita, na něž měl nárok, poněvadž bylo sklizeno na dvoře ležícím v jeho obvodě. Krátce na to obdržel jsem i od komisionáře okresu Y rozkaz na dodání 150 q žita k seči. Napsal jsem mu tedy dle pravdy, že 120 q téhož žita jsem již dodal komisionáři X, že tedy 150 q dodatí nemohu, ale že jsem přes to ochoten dodatí 50 q žita. Odpověď nepřišla, ani pytle. Teprve v posledních dnech říjnových, když jsme vybírali brambory, přišel od okres. obilního ústavu v Y přísný ferman, že musím žito bezpodmínečně do 6 dnů dodatí, jinak že bude se mnou zavedeno trestní vyšetřování. Zastavil jsem tedy vybírání bramborů a namlátil 150 q žita. Dva dni po té přišla sněhová pohroma — a facit bylo, že vybral jsem o 5 vagonů zdravých bramborů méně, nežli mohl jsem vybrat, kdybych v té, v naší výši pro bramborovou sklizeň již kritické době nebyl mlátil — a seťové žito leželo na mé sýpce ovšem až do února.

Když v druhé polovině listopadu 1919 sněh sešel a my mohli namrzlé brambory znovu vybírat, přijel ke mně jako na mnohé okolní dvory funkcionář státního obilního ústavu, prohlédl si brambory a prohlásiv několik vagonů dosti zachovalých bramborů za hodící se k rychlému lidskému konsumu, poznamenal si o nich disposici. Brambory byly tehdy skutečně ještě slušné a na př. vojsko bylo by je jistě rádo skonsumovalo. Uplynulo však ještě asi 10—14 dnů bez mrazů, dispoice nepřišla, pak nastalo studené počasí, dopravu konsumních bramborů vylučující, a teprve kolem 15. prosince byly brambory, nyní k lidskému požití opravdu již se nehodící — disponovány do škrobárny. Znaje dnešní rychlost úřadování u nás, projevil jsem hned původně při prohlídce bramborů spolupřítomnému chefovi okresního obilního úřadu pochybnosti o tom, dojde-li dispoice ještě v době teplejšího počasí — a hle, podržel jsem pravdu.

Při dodávce ryb svých přesvědčil jsem se opět, jak dochází vinou nefungování úředního aparátu hospodářského dokonce až k zničení cenných a potřebných potravin. Poněvadž přehlédl jsem, že mohu podle minist. nařízení ze dne 15. července 1919, čís. 388 sb. z. a n., ryby prodat toliko oprávněnému živnostníku, zamítlo ministerstvo pro výživu lidu můj prodej ryb konsumu

úřednickému. Ryby byly tedy zabaveny, i požádal jsem tudíž doporučeným dopisem ze dne 10. října 1919 toto ministerstvo, aby o rybách ihned disponovalo, poněvadž nalézají se ve dvou mělkých rybníčkách, v nichž v naší výši 600 m nad mořem nastává koncem října nebezpečí zamrznutí a promrznutí. Když dispoice dlouho nepřicházela, poslal jsem k referentovi ještě asi třikrát svého bývalého úředníka — marně. Dne 29. října uhodily mrazy, rybníčky zamrzly a zůstaly do konce listopadu pod ledem; na opětne rozmrznutí bylo v této pokročilé roční době již málo naděje. Poslal jsem tedy svého bývalého úředníka opět k referentovi se sdělením, že bude mně ministerstvo za event. škodu právo. Teprve po tomto vzkaze došel mne minist. výnos, v němž svaluje se vina na podřízenou instanci — jež arcí o nebezpečí promrznutí rybníků vůbec nevěděla a věděti nemohla. (Věc dopadla konečně na štěstí dobře, rybníčky v prosinci náhodou ještě na jediný den rozmrzly, a právě ten den jsme je vylovili a ryby odevzdali obchodníkovi, jemuž je okresní politická správa k mé žádosti obratem telegraficky přidělila.)

Tak jako asi každý jiný zemědělský podnikatel přesvědčil jsem se i já několikráte o tom, že řada promyšlených a dobře míněných ustanovení zákonů a nařízení z oboru veřejného hospodářství zůstává pro nemožnost provedení prostě na papíře. Charakteristický případ stal se mi v tomto ohledu s ovocem. Ve smyslu minist. nařízení ze dne 28. května 1919, č. 270 sb. z. a n., předložil jsem podanou mně ofertu ku schválení okresní politické správě. Ovoce bylo dávno odvezeno, pravděpodobně i skonsumováno, oferta však nikdy schválena nebyla a zůstala bez vyřízení. Nařízení neobsahuje nijakého ustanovení pro případ neschválení oferty, ani nijaké trestní sankce pro případ prodeje ovoce beze schválení předložené oferty, jako v mém případě. Obchod šel tedy svým chodem, jako kdyby tu nařízení nebylo. Avšak kdyby ovoce mnou prodané bylo stalo se předmětem sporu, kdo ví jaký chlup by obmyslný odpůrce a jeho advokát v tom nebyli našli!

Řadu případů zde uvedených mohl bych libovolně rozmnožiti ze zkušenosti vlastní i cizí. Z důvodů na snadě jsoucích obmezil jsem se na případy týkající se hospodářského roku 1919/1920. —

Oba chorobné zjevy našeho poválečného hospodářství, hypertrofie legislace a vázané hospodářství spolu s lavinou nových daní a poplatků, o čemž ještě promluví, způsobují, že topíme se dnes všichni, úřady i podnikatelé, zejména však my zemědělci, v moři papíru, na němž není odlivu, jen přílivu a jež hrozí nás všechny v nejbližší době zatopiti.

Tato záplava papíru překáží dnes řádnému fungování úřadů, instancí vyšších i nižších, brání rozmyslnému uvážení a rozhodování každého jednotlivého případu, a jest tak spolu jednou z příčin úpadku autority naší administrativy. Z nás středních výrobců zemědělských i průmyslových stali se výrobci jednacíh čísel, očekáváme s obavami každodenní poštu, a jen s ne-

chutí měsíc k měsíci vzrůstající věnujeme se vyřizování všeho toho zbytečného papíru na stolku místo svému vlastnímu povolání na poli a v závodě. Ve větších závodech zemědělsko-průmyslových, kde není úředníka nebo kde jest jen jeden, nelze se dnes opravdu pro samé psaní již ani dostati ke skutečné plodné práci hospodářsko-technické.

Naše fabrika na zákony chrlí zákon za zákonem, naše úřady všech kategorií a instancí pekou výnosy a nařízení jako pekař — ovšem předválečný — housky, aniž myslely by i jen zdaleka na to, že ten ubohý občan a poplatník má také něco jiného na starosti, nežli neustálé vyplňování různých formulářů, hlášení, výkazů, soupisů, statistik a pod., pro nové i staré úřady, namnoze velmi složitých a pracných. Takhle to dále nepůjde, neboť má-li tato nesnesitelná záplava papíru býti tou národní svobodou, tím sociálním pokrokem, po němž jsme toužili, pak nechť jsou potomci naši raději hned všichni úředníky, budou jednacím číslem vyrábět aspoň z povolání a ne jako vnucené zaměstnání vedlejší. —

Přicházím nyní k tomu, co dodává nám středním podnikatelům zemědělským a průmyslovým pochopitelně největší chuti a radosti z podnikání, to jsou dnešní poměry dělnické a pak finanční politika našeho státu. (Dokončení.)

Jak velké zemědělské podniky měly by býti tvořeny ze zabrané půdy?

Přednáška prof. Dra Dobroslava Krejčího

na valném shromáždění delegátů čes. odboru mor. rady zemědělské v Brně
dne 5. ledna 1921. (Dokončení.)

IV. Podle těchto hledisek sociálních a populačních nutno tedy zrevidovati **ideál rozdělení zemědělských pozemků**, jež jsme si naznačili se stanovisek samotné výroby zemědělské. Za nejvýhodnější bylo by pak možno podle toho všeho považovati jejich rozdělení asi takovéto: Latifundie zmizely by ovšem úplně. Jádro zemědělství vůbec měly by býti střední usedlosti selské, stačící úplně a dobře uživiti normální rodiny rolnické, které je za pomoci jen čeledi a občasných dělníků stačí samy vzdělávati. Jakožto typ národohospodářsky i sociálně nejvýhodnější a zároveň i soukromohospodářsky příznivý, tedy udržitelný, měly by tyto střední selské statky samy zabíratí hodně více než onu třetinu vší zemědělské půdy, kterou jsme jim vyměřili už s hlediska samotné zemědělské výroby. O kolik více, dlužno určití podle míry úrodnosti půdy, její polohy atd.: V krajích, kde jsou poměry v tom

Budeme míti české střední podnikatele zemědělské a průmyslové?

V Národohosp. společnosti přednesl Dr. Alfred M. Mayer, vicesekretář obch. a živn. komory pražské m. sl., statkář a průmyslník.

(Dokončení.)

Řekl jsem již několikráte, že jsem poslední, jenž díval by se nějak úkosem na sociální a hmotný vzestup dělnické třídy, jenž dostavil se přece v celé civilisované Evropě. Náš národ pozůstává ze značné části z dělného lidu zemědělského a průmyslového, každý sociální vzestup jeho znamená tedy také vzestup národní. To bývalo naším axiomem již před válkou, a tímto axiomem řídili jsme se, jak známo, také v boji o všeobecné hlasovací právo v Rakousku. I my, buržoové, kteří byli jsme před válkou sociálně-politicky činní, nemyslili jsme při tom přirozeně na nic jiného nežli na to, povznést národ povznesením tříd lidových. Dnes se povznesení to dostavilo, dostavilo v míře velmi značné, ale za jakou cenu!

Ty časté rozčilující stávky, to neustálé zvyšování mezd a platů, kolektivní smlouvy, poškozující zpravidla právě slabší podnikatele ze svého oboru, vysilující jednání mzdová, vláčení podnikatelů po dělnickém tisku, občasně výstřelky jevící se ve všelijakém tom rabování, zabírání a dosazování dělnických rad a pod., provázené při tom ještě závratně stoupajícími břemeny sociálně-politickými, to vše dovedlo náš průmysl tam, že není dnes již světové konkurence schopen — mluvím tu vždy toliko o středním průmyslu — přivedlo nejistotu do výroby zemědělské, resp. svedlo ji na scestí, zbavilo celou řadu oborů rentability, odnaučilo podnikatele investovati, zbavilo je podnikatelského optimismu, bez něhož není žádné podnikání, a zejména nikoli české, možné — a povede ve svých posledních důsledcích k tomu, že český podnikatel bude od praporu utíkat. Každé porušení sociální harmonie ve vývoji národů se mstí — a tak tomu bude neodvratně také zde. Německý rarách směje se dnes již a bude se smáti ještě více.

Svízelným poměrům dělnickým a zaměstnaneckým přidružil se však, zejména v posledním roce, ještě jeden neočekávaný spojenec, finanční politika našeho státu.

Všichni, kdož dívali jsme se střízlivě na vývoj hospodářských poměrů za války, na promyšlené ničení statků všeho druhu, netajili jsme se zajisté nikdy přesvědčením, že poválečná finanční situace evropských států v každém případě bude velmi obtížná. Po převratu, když různí optimisté — a k nim patřily i některé žurnály — jásali, spoléhající na skvělou pomoc dohody, na to, že

nebudeme platiti válečnou náhradu a pod., nezměnili jsme ovšem svého mínění, a nezmýlili jsme se. Jest tedy samozřejmo, že daňové zatížení našeho poplatníka musí dnes býti nepoměrně vyšší, nežli před válkou, v tom nepomohl by nám sám Bůh, kdyby byl naším finančním ministrem. Musíme svou poválečnou míru životní ve prospěch státu a národa snížit, pracovati pilněji, žíti skrovněji, šetrněji nežli dříve, a přispívati tak k tomu, aby aspoň příští generace žila tak dobře, jako žili jsme před válkou my.

Se zvýšením svého daňového břemene jsme tedy počítali jako s něčím samozřejmým, vidíme v něm prostě nezbytnost, které nelze se vyhnouti, chceme-li, aby stát náš dostal se záhy z dnešní kalamity finanční a hospodářské. Avšak že bude finanční politika našeho státu vypadati **takhle**, že nebudeme věděti, hospodaříme-li vlastně pro sebe nebo pro pana finančního ministra, o tom se snad ani nejhorším pesimistům z nás nezdálo.

Naše finanční zákonodárství dostalo se nyní do tak rychlého proudu, že ani nestačíme sledovati všechny projekty nových daní a dávek, jež rostou na stolcích pánů poslanců a senátorů jak houby po dešti. Na stolcích našich hromadí se zase spousty různých soupisů, daňových výkazů a přiznání, proti nimž jsme skoro již bezmocni. Nevíme opravdu, co máme dříve vyplňovat, komu se máme dříve vyzpovídat, kde se máme dříve bránit, co máme dříve platit.

Vím, že obchodníci a průmyslníci znají také dobře, kde je střevíc tlačí, netají se tím, a jest to dobře, neboť daňové přetížení podnikatelů středních, ať jsou již průmyslníci nebo obchodníci nebo zemědělci, jest nebezpečno pro národ celý — přece však chtěl bych tu jako zemědělec říci jedno:

Nebyl jsem za války ještě zemědělcem, svědomí moje není obtíženo těmi skutečnými nebo domnělými vinami českého zemědělství, nebyl jsem v té době ani v Čechách, nemohu tedy z autopsie posouditi, jaké a jak veliké hříchy ty byly — ale podle toho, co dnes finanční politika naše na zemědělství páše, musily hříchy ty býti opravdu strašné. Část zemědělců — zejména ovšem těch středních a menších, kteří nemají žádné rezie, těch větších již méně — si za války pomohla a stojí si dnes dobře, to jest pravda. A to jest přece prospěchem celého národa. Avšak stejně jest pravdou, že jest tu druhá část, oni totiž, kteří za války nebyli doma a kde hospodařili cizí lidé, jichž statky zpustly a byly vymrskány, a že jsou tu ještě i přemnozí takoví, kteří koupili své statky již za vysoké ceny za války nebo po válce, takže mají značné dluhy a žádných hotovostí, nebo kteří statky teprve po válce najali nebo zdědili a pod. Finanční politika naše nečiní tu však rozdílu, a zdaňuje nás všechny stejně, jak ty, kteří mají dluhy zaplacené, domy v Praze a hotovosti v bance. Jistý z mých sousedů, bývalý hosp. úředník, jenž měl něco peněz a něco naženil, koupil si po válce za půl milionu dvůr a má na něm dosud 300.000 K dluhů.

Daně však musí platit stejně, jako jiný soused, jenž má podobný dvůr nezadlužený a půl milionu v bance.

Daňová schopnost našeho zemědělství jest dnes jistě vyšší, nežli bývala v dobách dřívějších, to uzná každý rozumný zemědělec. Avšak pohrnou-li se na nás daně a poplatky dále v témže tempu jako dosud, a nebude-li se tu činit rozdílu mezi zámožným a méně zámožným, nedospějeme nikdy k zvýšené výrobnosti zemědělství, po níž celý národ touží, a záhy přijdou zase doby, jež pamatují ze svého mládí, že na velkých statcích bylo o krejcar zle a že i dobří hospodáři museli statky a nájmy přenechávat Němcům a německy cítícím židům.

Za nejvíce demoralisující a existenci i budoucnost našich výrobních středních stavů nejvíce ohrožující daň považuji z těch dosavadních i z těch dosud jen projektovaných daň dědickou v té výši, jak jest nyní zamýšlena.

Dědická daň byla zvýšena již za války, byl uzákoněn k ní vysoký 30—40% t. zv. fondový příplatek, byla zvýšena roku loňského znovu, při čemž přibyla pro nás zemědělce ta roztomilost, že musíme platit vedle daně dědické i poplatek převodní z nemovitostí, což platilo dříve pouze u darování — a nyní má býti daň zvýšena ještě jednou.

Tuto novou dědickou daň, jejíž progrese prý půjde až k 60% pozůstalostní podstaty, považuji ne již za opatření fiskální, nýbrž za opatření čistě konfiskační.

Dovedete si představit, že bude dědic středního průmyslového závodu v ceně na př. 3 mil. K, na němž jest 500.000 K dluhů, a jenž musí vyplatit dvěma sestrám podíly jen po 150.000 K, a mimo to zaplatit ohromnou dědickou daň, vůbec moci existovati a závod vésti dále? Já nikoliv.

Stejně nedovedu si představit, že by mohl s úspěchem hospodařiti rolník, jenž zdědil po svém otci statek v ceně 500.000 K, na němž jest hypotéka ve výši 120.000 K, podíly ve výši 100.000 K a výměnek. A podobných příkladů dala by se uvésti celá řada.

Upevní-li tedy nynější daňové přetížení, jdoucí daleko nad naše síly, v nás přesvědčení, že nehospodaříme více pro sebe, nýbrž z největší části pro finančního ministra nebo pro kolektivitu nebo jak to jinak chcete nazvati, přesvědčuje nás nový projekt dědické daně velmi pádně o tom, že nesmíme již ani počítati s tím, že výsledky naší vlastní práce, našeho doživotního snažení, resp. jejich zbytky budou jednou patřiti naší rodině, našim potomkům.

Pro koho se pak vlastně máme namáhat, pro koho máme se snažit, pro koho máme spořit, pro koho máme na se brát veškeré útrapy a svízele dnešního života podnikatelského?

Nechci býti Kasandrou, avšak bude-li projektovaná dědická daň, jež tolik se přičí šetrné, snaživé, vždy jen dobro své rodiny

milující duši českého podnikatele a zejména jeho ženy, skutečně uzákoněna, pak mohou se tvůrcové její jednou chlubit, že byli hrobaři otecké lásky, šetrnosti a podnikavosti české středostavovské rodiny.

O ostatních menších i větších svízelných, jež přináší dnešní podnikání — nedostatku a obtížném opatřování surovin, paliva, svítiva, klesající výkonnosti dělnictva, ubývající chuti k práci, drahotě úvěru, potřebě značného kapitálu, obtížích dopravních, neslýchané výši poštovních, telegrafních, telefonních, železničních tarifů, pokleslé bezpečnosti majetku, o ohromně vzrostlé režii vůbec — o tom všem chci pomlčet, považuje to za úkazy poválečného nepořádku a poválečné psychosy, s níž, jak všichni doufáme, co nejdříve zmizí. Nemohu tu však neuvést, že veškeré posléze jmenované obtíže dnešního podnikání škodí a překáží především oněm podnikatelům, kteří začali až po převratu, válečné konjunktury tedy využít nemohli, t. j. právě dosti značné části nových středních podniků českých.

Stručnou zmínku zvláště zasluhuje tu ještě t. zv. pozemková reforma, která se právě u nás provádí. Jako jeden z nejstarších průkopníků pozemkové reformy, jenž hlásal ji slovem i písmem již tehdy, když osoby a strany, jimž dnes slouží za politický piedestal, o ní ještě ani neměly tušení, měl bych snad oprávnění a chuť, povědět zde o pozemkové reformě jako o závažné překážce středního zemědělského podnikání trochu více. Přesahovalo by to však meze této přednášky. Stačí tedy snad, uvedu-li prostě, že my majitelé středních statků ve výměře 250—6—700 ha, kteří hospodaříme zejména v jižních Čechách, na Pošumaví a na Českomoravské vysočině, a s nimiž by 300-korcový sedlák od Velvar nebo od Kolína sotva měnil, naprosto nemůžeme pochopit, proč my, jichž statky leží v méně úrodných krajích, 400—700 m nad mořem, namnoze velmi vzdáleny měst a dráhy, musíme se následkem »záboru« našich statků již od dvou let o každou píď své půdy rvát, kdežto ten daleko zamožnější řepář, jenž hospodaří za nepoměrně snazších a příznivějších podmínek nežli my, má klid a pokoj. Snad proto, že nám přezdívali »velkostatkářů«, kdežto on zůstává vždy pouhým rolníkem? Což jsme my nějakými Schwarzenbergy nebo Liechtensteiny a ne pouze středními rolníky, právě jako ten velvarský nebo kolínský řepář? Nedivte se potom, že volají i nejmenší z nás »zabraných« po revisi pozemkových zákonů, toužíce ze svých vesnic rozbouřených umělým hladem po půdě do ústraní velkého města.

Nájemcům dvorů pak, tedy také středním zemědělcům, neposkytly pozemkové zákony ochrany vůbec žádné. —

Vracím se nyní k tomu, co řekl jsem na počátku své přednášky, že náš střední stav výrobní prodělává dnes psychologickou

krisi, pro hospodářskou samostatnost národa velmi nebezpečnou. Myslím, že po všem tom, co jsem právě uvedl, krisi tuto snadno pochopíte.

Kolik desetiletí bylo k tomu zapotřebí, co stálo to apoštolské práce a úsilí jednotlivců — jmenuji tu jako vděčný žák především požehnané snahy prof. Bráfa po hospodářském obrození národa — i různých korporací, mezi nimiž naše N.-h.S. jistě nebyla na posledním místě, tisku i školy, než byl zrak našich středních stavů odvrácen od námezdné služby a přiklonil se samostatnému podnikání. Přízeň doby, stoupající kulturnost a zámožnost národa, a jiné ještě vlivy, jichž zkoumání bude jednou vděčným úkolem českého hospodářského historika, valnou měrou tu arcíř také přispěly. V září naší mladé svobody, záhy po převratu, bylo jistě málo těch, kteří by byli chtěli zaměnit samostatné povolání za službu, bylo jistě více otců nežli dříve, kteří pomyšleli na to, věnovati svého potomka povolání samostatnému. V té době byl, pokud vím, psychologický sklon našich středních vrstev k samostatnému podnikání snad silnější nežli kdy dříve.

Avšak nešťastný vývoj poměrů od té doby podrýval chuf a sklon k samostatnému podnikání tak dlouho, že dnes možno konstatovati pravý opak toho, co bylo před válkou a ještě po převratu.

Náše samostatné podnikání, náš střední stav podnikatelský jsou ještě tak mladí, tak slabých kořínků, téměř bez podnikatelské tradice, kterou mají v daleko vyšší míře Němci a zejména Židé, že by byly stačily slabší nárazy, nežli vše to, co jsem dříve uvedl, aby buditelská práce celých desetiletí opět byla obrácena v niveč.

Dnes mohu na základě zkušeností svých v kruzích středních podnikatelů zemědělských a průmyslových prostě konstatovati, že v stejné míře, jako u dělnictva ubylo chuti k práci, ubylo u nich chuti k podnikání.

A není také divu! Takový náš prostý statkář, nájemce, průmyslník, jenž vyšel z malých začátků a jen železnou pílí domohl se nynějšího svého jmění, nějakých 200.000—500.000 K předválečných (boháč to jistě žádný není!), má se při četbě novin každý den trásti, není-li tam proň opět nějaký nový bonbon ve formě nového zákona, nové daně, nového sociálněpolitického břemene, má věnovati týdně mnoho a mnoho hodin studiu zákonů, nařízení a úředních výnosů, má se hašteřit s úřady, s organisacemi úřednictva, dělnictva, má se přít s úřady finančními, má se tahat o příděl suroviny, má denodenně na se brát veškeré ostatní dopravní, finanční a j. svízele dnešního podnikání — tu se pak skutečně nesmíte divit, že chuti podnikatelské, radosti z podnikání, optimismu podnikatelského v našich kruzích více není.

Je-li správné tvrzení — a já pro svou osobu pokládám je za správné — že zůstane kapitalismus i na dále podnikatelskou formou civilisovaného světa, arcil kapitalismus zředěný, zdemokratisovaný, podléhající státnímu vlivu a doзору, krátce dle prof. Fiedlera kapitalismus státní moci podrobený, nemám pochyby o tom, že by mu náš střední podnikatel, zvyklý nyní již osmý rok na méně nebo více intenzivní vsahání státní moci do sféry jeho podniku, beze všeho se byl podvolil, a to bez značnějšího vlivu na podnikatelskou chuť jeho a jeho rodiny.

Ale vidí-li dnešní podnikatel, že při vší obrovské námaze a starosti, kterou jest dnes i menší podnik, pracuje a stará se hlavně jen pro své zaměstnance, pro finančního ministra resp. pro kolektivitu, a vnucuje-li mu konečně projektovaná dědická daň přesvědčení, že ani to, co již má a čeho ještě nabude, není jeho nebo jeho rodiny, nýbrž že i větší část toho připadne po jeho smrti kolektivě — pak veškeré pohnutky k další práci, další námaze a starosti padají.

Bráti na sebe ohromnou a vysilující starost o takový 2—5milionový podnik (v dnešní měně) jen pro cizí lidi, jen pro fiskus; jen pro kolektivitu, míti z toho nějakých 20—50.000 K příjmů jako prostřední bankovní úředník, a na konec ještě slyšet při projednávání kolektivní smlouvy dělnické, jak stalo se to jednomu mému známému: »Vy máte dost, zbude-li vám ze statku tolik jako vašemu správci« — k tomu naše podnikatelská tradice není ještě dosti vyspělá, není ještě dosti otrlá.

Jest tedy jen přirozeno, vzmáhá-li se dnes mezi českými středními podnikateli snaha utéci od praporu, jak jsem řekl, zařídit si život pohodlněji a zařídití jej příjemněji a pohodlněji zejména i potomkům. O mnohých nájemcích velkostatků vím, že pachtý již obnovovati nebudou, nýbrž že usadí se po vyjití pachtu na odpočinek, což by za normálních poměrů nebyli učinili, často opakují se nyní zase pro myslícího českého národohospodářského politika neradostné inseráty: »Za mlýn, továrnu, velkostatek atd. výměním pražský dům« (a při tom, víte dobře, že domy dnes nesou velmi málo), a velmi často slýchám, jako již dávno ne, v našich rodinách řeční: »Náš syn nepřeveze továrnu nebo statek, půjde do banky, nějaké peníze bude mít, a má aspoň zajištěný klidný život. Nechceme, aby i on musel prodělávat ten očištěc, který proděláváme nyní my.«

Velká řada českých lidí pak, kteří za války vydělali peníze snadno a rychle — nebylo to vždy nepoctivě — byla by jistě také posílila české samostatné podnikání. Za dnešních poměrů podnikatelských stanou se však z těchto dosavadních »špekulantů« — jak říkají Rusové — sotva podnikatelé — k velké škodě českého podnikání.

A tak mohu tu bez nějakého zvláštního škarohlídství prohlásit: výsledky třetí obrozenské éry české, obro-

zení hospodářského, jsou po stránce psychologické silně otřeseny. Jsme velmi povážlivě vrženi zpět do doby, kdy naše zámožná česká rodina, náš inteligentní mladík spatřovali nejbezpečnější zaopatření v úřednickém místě u státu, obce nebo záložny, s tou jedinečnou obměnou, že dnes naši mladí páni netouží již po hubené státní službě, nýbrž po dobře honorovaném místě u banky nebo ve velkozávodě, a že místo spořitelních knížek zdědí po tatínkovi akcie bankovní nebo průmyslové.

Potrvají-li dnešní příšerné poměry v českém podnikání ještě po nějakou dobu, bude po českých středních podnikatelích veta. Něco se zakci-onisuje, zda vždy českým kapitálem, jest otázka, některé podniky se zruší — a velká část přejde do rukou veřejně nebo skrytě německých, jak tomu bývalo dříve. Němci a Židé mají zcela jinou podnikatelskou tradici nežli my, jsou kapitálově silnější, tvrdší, vytrvalejší a vydrží, jak víme, i tam, kde český podnikatel dávno jest již nemožným. S nimi český podnikatel v překonávání podnikatelských nesnází materiálních i psychologických konkurovati nemůže. Víme tohle vše již dávno, ale vždy znovu a znovu na to zapomínáme.

Budeme-li v dnešním soustavném utloukání českého podnikání ještě chvíli pokračovat, bude stav zemědělského a průmyslového podnikání v republice za několik málo let asi takový:

Část velkých závodů průmyslových, dnes ještě neznámo která, bude socialisována, největší část bude dále v rukou německých, jimž snad mezitím vzroste i nějaký českoněm. Stinnes. Menší část velkozávodů bude česká, prostoupená kapitálem francouzským, anglickým, italským, holandským, říšskoněmeckým a vídeňským. Z velkých závodů pozemkových bude část parcelována, převážná část zůstane ještě dosavadním majitelům, poněvadž, jak jest dnes jisto, pozemkovou reformu à la Rusko a Rumunsko dělat nebudeme, nechceme-li se docela ožebračit. Střední závody průmyslové budou šmahem přecházet do rukou německých a německo-židovských, nové budou povstávat hlavně jen v území německém, střední statky budou se dávat zase do pachtu jako dříve a procento Němců mezi nájemci silně poroste. V bankách a velkozávodech českých, poločeských i zcela německých budou se tísnit davy zámožných českých mladých mužů, zabývajících se ve volných chvílích turfem, veslováním, footbalem a hrou na burse.

Takový bude stav národního hospodářství ve státě, jenž chce býti národním státem československým.

Čímž jest zároveň také dána odpověď na otázku, kladenou nadpisem této mé přednášky.